

Strategija i Akcioni plan za razvoj širokopojasnog pristupa u Republici Srbiji do 2012. godine

KOMENTARI, PRIMEDBE I SUGESTIJE

Saša Stamenković, dipl. inž.

sstamen@beotel.rs

Poštovani,

Komentar pišem u svoje lično ime, kao komentator i autor bloga „Svet telekomunikacija“, na web adresi : <http://telekomsvet.blogspot.com> .

Podržavam nameru da se donese jedan ovakav dokument i pohvaljujem uspostavljenju praksu MTID o održavanju javnih rasprava povodom svih dokumenata relevantnih za razvoj telekomunikacija u Srbiji. Veoma je važno da Vlada RS podrži razvoj broadbanda i prepozna da broadband može imati velike koristi za privredu Srbije i za celo društvo. U tom smislu potrebno je (najzad) uvesti konzistentnu regulativu koja će omogućiti i podstaći konkurenciju u sektoru telekomunikacija sa jasnim naglaskom na opšti interes društva i interes korisnika telekomunikacionih usluga. Sve je moglo i ranije i bolje, pa i predložena Strategija i njen Akcioni plan. Kamo sreće da je primenjujemo na već uspostavljenom otvorenom tržištu fiksnih i bežičnih komunikacija. Ali dobro je da smo sa nečim krenuli i nadajmo se da će biti volje i odlučnosti da se u ovim namerama istraje i da se zacrtano ispuni.

Poglavlje 1 Uvod

U **tački 1.1.** data je definicija širokopojasnog pristupa koja je isuviše ambiciozna i neadekvatna trenutnoj kako domaćoj tako i svetskoj praksi razvoja broadbanda.

Trenutna prosečna brzina (tj. protok) za BB pristup na globalnom nivou iznosi 1,5 Mbps. Na kraju 2008 oko 19% internet veza u svetu ima bitski protok iznad 5Mbps. Mnoge razvijene zemlje Evrope u ovom trenutku nemaju ovakve prosečne brzine.

Drugo, mislim da je dobro precizirati da je reč o protoku u download smeru (od provajdera ka korisniku).

Treće, protok od 512k za mobilni broadband opredeljuje samo HSDPA tehnologiju (uz WiMAX i LTE), što nije u skladu sa opredeljenjem o tehnološkoj neutralnosti razvoja BB. Isto važi i za objašnjenje dato na okruglom stolu da je 4 Mbps opredeljeno zbog IPTV-a, što predstavlja favorizovanje jedne od usluga.

Po mom mišljenju sasvim je korektno u definiciju staviti protok od 256k u download smeru i za fiksni i za bežični pristup.

Kad je reč o protocima mora se imati u vidu i da se u backhaul delu mreže mora obezbediti dovoljna prolaznost (tj. kapacitet) za sve korisnike, što u stvari znači da zacrtani protok za širokopojasni pristup za operatore ima kao ishodište obavezu da imaju veoma moćnu core mrežu sa dosta velikim linkovima što može biti otežavajuće i skupo ukoliko nemaju sopstvenu mrežu.

U **tački 1.2** : mislim da nisu adekvatno analizirani i utvrđeni uzroci problema širokopojasnog pristupa kod nas i ukazujem na sledeće fakte iz teksta:

- nefleksibilni način tarifiranja usluga (pretežno po protoku) nije uzrok, već posledica nedovoljne konkurencije i monopola. Isto važi i za cene.
- cene usluga moraju i korektno je da rastu sa porastom kvaliteta, to samo po sebi ne može biti problem.

- cene ulaganja u terminalnu opremu su više trošak za operatora, nego za korisnika (operator taj svoj trošak prevaljuje na korisnike, naravno).
- veći problem za korisnike su nedovoljna dostupnost i raspoloživost širokopojasnog pristupa, kao i nivo informatičke obučenosti, svesti i potrebi korišćenja broadbanda.

U delu objašnjenja uspešnog pristupa rešavanju problema nerazvijenosti broadband pristupa:

- tačka 3, nadzor.. nad **poslovanjem operatora** - treba izbaciti kao neprimereno.
- tačka 5, preformulisati u „stalno praćenju kvaliteta usluga koje se pružaju građanima i privredi“, nemoguće je da državni organi i regulator **unapređuju** kvalitet usluga korisnicima, jer je to posao operatora.

Na okruglom stolu i na svom blogu „Svet telekomunikacija“ komentarisao sam, u Strategiji kao argument podcrtanu, korelaciju između penetracije broadbanda i BDP-a. Ovde još jednom hoću da kažem : korelacija ne podrazumeva uzročno-posledičnu vezu. Drugim rečima, ne znači da će nam biti bolje ako povećamo penetraciju broadbanda!

Poglavlje 3

Tačka 3.1 : Analiza trenutnog stanja širokopojasnog pristupa u Srbiji je neadekvatna i zasnovana na isuviše starim podacima iz 2007. godine (rečeno na okruglom stolu da će biti korigovano u skladu sa podacima iz 2008.). Sa slike 3.1 prozilazi da u Srbiji oko 50% korisnika broadbanda su korisnici mobilnog broadbanda. U EU u julu 2008. taj procenat je oko 7% ?! Sa druge strane, slika 3.2 ne prati adekvatno sliku 3.1, pa je nejasno šta se sa time pokazuje i dokazuje.

Kad je o metodologiji reč, uz široku disperziju različitih vrsta podataka postoji i njihova nekonzistentnost, što je dovelo do toga da nema jasne predstave gde smo tj. odakle krećemo u ostvarenje Strategije. Pretpostavljam da je analiza htela da pokaže trenutno stanje razvoja širokopojasnog pristupa u Srbiji. Predlažem da se jasnije apostrofira stanje digitalnog jaza i neravnomernog razvoja broadbanda između urbanih i ruralnih sredina, ako i između bogatijih i siromašnijih, a što je po meni državni problem i jedna od najbitnijih činjenica za Strategiju (bar da se bolduje jedna rečenica).

Tačka 3.2 Rezultati istraživanja trenutnog stanja tržišta širokopojasnog pristupa završava rečenicom:

Субвенционисање било које врсте широкопојасног приступа представља једнократну помоћ којом се проблем решава на кратко. Стога се у овој стратегији разматрају дугорочне, тржишно оријентисане методе, које захтевају много сложеније припреме али су зато економски оправдане и одрживе.

Subvencionisanje razvoja broadbanda u Srbiji je neminovno. To su radile i rade sve države na koje hoćemo da se ugledamo (programi broadband-for-all), to mora da radi i država Srbija. Postoje krajevi u Srbiji gde operatori i investitori nemaju nikakav ekonomski interes da ulažu u širokopojasni pristup i država, tamo naročito, mora da uvede posticajne mere za razvoj BB, ako se zaista za ravnomeran razvoj regiona. Podsticaji se mogu ostvariti na razne načine npr. poreskim olakšicama, priznavanjem i nadoknadom dela stvarnih troškova investitoru, broadband vaučeri za korisnike i sl.

Nije jasno ni šta se htelo i šta se u Strategiji hoće **tačkom 3.3.** i sprovedenom anketom kada je već rečeno da postoji jasno opredeljenje državnih organa za liberalno i otvoreno tržište i tehnološki neutralan pristup. To opredeljenje je ispravno i dovoljno, sve ostalo je na operatorima i korisnicima. Nije valjda iznenađenje što su operatori rekli da treba dati više licenci za fiksnu mrežu.

Predlog: preispitati, sažeti zaključke istraživanja i uspostaviti vezu sa samim ciljem Strategije.

Poglavlje 4

U **tački 4.1** stoji podatak o sadašnjih 4,5% penetracije. Usaglasiti ga sa što „svežijim“ (mislim da je negde oko 6,3%). Željenih 20% je OK, pitanje je da li je realno do 2012. s obzirom na ekonomsku krizu.

Strana 14 stav 4. piše : „*ukључивањем свих категорија становништва у друштво знања*“, predlažem izmenu formulacije u: „*stvaranjem uslova za uključivanjem svih kategorija stanovništva u informatičko društvo*“. Obrazloženje: malo pretenciozno zvuči društvo znanja u zemlji koja ima ovoliki broj nepismenog stanovništva

Na strani 15 piše : *Стратегијом се предвиђа избор технологије приступне инфраструктуре, услова приступа и њеног коришћења, либерализација тржишта услуга, односно, обезбеђивање рашичлањеног приступа локалној петљи.*

Predlažem : Kao podsticaj razvoju širokopojasnog pristupa, Strategijom se predviđa liberalizacija tržišta telekomunikacionih usluga, ravnopravan pristup telekomunikacionoj infrastrukturi i obezbeđivanje raščlanjenog pristupa lokalnoj petlji pod jednakim i nediskriminatorским uslovima.

Na strani 17 stoji: *Да би се обезбедио развој приступних мрежа нове генерације (NGA Networks – Next Generation Access Networks).... неопходно је постојећу бакарну инфраструктуру заменити оптичким кабловима .*

Примедба : Niti je neophodno zameniti niti je to moguće u doglednom periodu, a postoji i nepremostiv problem finansiranja takve operacije.

Na istoj **strani 17** piše: *Такође је потребно обезбедити планско постављање оптичких каблова до крајњег корисника (технологије приступа FTTH/FTTB) тако што ће се приликом реконструкције саобраћајне инфраструктуре (путева, улица, тротоара и ивичњака) или подизања нових грађевинских објеката постављати цеви кроз које ће се у будућности постављати телекомуникациони каблови. На овај начин се обезбеђује исплативо постављање и ширење телекомуникационе инфраструктуре великих капацитета.* (podvučeno S.St.)

Коментари podvučenog:

- *технологије приступа FTTH/FTTB* - favorizovanje tehnologije!
- umesto „podizanja“ bolje je da piše „izgradnje“
- *исплативо* – paušalan zaključak, za koga je isplativo i otkud se zna da je isplativo?
- *великих капацитета* – zbog čega opredeljenje za velike kapacitete?

Strana 21, poslednja rečenica tačke 4.1. glasi : *Интероперабилност се на нивоу мрежа може обезбедити развојем центара за размену саобраћаја (Internet exchange center), који заједничким улагањима могу развијати Интернет оператори, а што значајно утиче на смањења цена Интернет саобраћаја, а потом и услуга према крајњем кориснику.*

Tehnički nije sasvim korektno, jer se ovim ne obezbeđuje interoperabilnost.

Predlažem da glasi: „Efikasnija komunikacija (ili efikasniji protok informacija) između mreža može se obezbediti razvojem centara za razmenu saobraćaja (Internet exchange center), koji zajedničkim ulaganjima mogu uspostaviti i razviti Internet operatori, što bi moglo značajno da utiče na smanjenje cena Internet saobraćaja odnosno smanjenje cena usluga krajnjim korisnicima“.

AKCIONI PLAN

Generalno gledano, Akcioni plan za Strategiju se u većini fokusira na aktivnosti vezane za opšte uslove za otvaranje i liberalizaciju tlk tržišta (tačke 1-9, 16) – što samo po sebi neće i ne mora doneti rezultat povećanje broja BB korisnika odnosno imati mnogo veze sa Strategijom razvoja BB. Treba imati u vidu da su ove mere preduslov za početak konkurentnog tržišta telekomunikacija, a koje je neophodno za razvoj broadbanda. Rokovi jesu ambiciozni, ali se moraju ispoštovati ukoliko se cilj makar i delimično želi ostvariti.

Druga grupa su aktivnosti vezane za akademske (tačke 10,11,12,13), državne i opštinske ustanove (tačke 14,15,18), koje su realno ostvarive u narednom periodu.

Najveći posao, ulogu i odgovornost oko realizacije Akcionog plana ima RATEL ! Nadam se da ima kapacitete i snagu da sve ovo sprovede.

1. Definisane vlasništva nad TTK: Vrlo delikatno i ozbiljno pitanje. Sumnjam da se može odmah i brzo utvrditi jer je pitanje vlasništva i rešavanja imovinsko-pravnih odnosa vrlo kompleksno. Ukoliko se čeka rešavanje vlasničkih odnosa, onda novi operatori imaju male šanse da brzo uđu na tržište, jer izgradnja sopstvene infrastrukture traje. Novi operatori treba što pre da dobiju mogućnost da po tržišno prihvatljivim cenama koriste postojeću TTK, kako razvoj BB ne bi stagnirao. Sa druge strane, vlasništvo nad TTK ne znači samo ubiranje prihoda od iznajmljivanja, već i obavezu održavanja, što je takođe važna tema za regulatora. Regulator mora voditi računa i o jedinstvenosti i nedeljivosti TTK, takođe zbog stvaranja potpune mogućnosti pružanja usluga (ne sme biti učenjivanja, menjanja uslova zavisno od situacije i sl.).

Smatram da je rok za završetak aktivnosti 4Q2009 baš optimistički.

4. Samo želim da istaknem važnost usvajanja Plana namene radio-frekvencijskih opsega i da dam podršku da se usvoji u predviđenom roku.

5. Akcioni plan za efikasno korišćenje tlk infrastrukture – rok je IV kvartal 2009., isto kao i tačke 1,3,4. Ne možete napraviti nikakav plan ako ne znate čime raspolazete. Mislim da tačka 5 mora da bude malo vremenski pomeren u odnosu na tačke 1 i 4.

16. Praćenje i objavljivanje statističkih pokazatelja tržišta šir. pristupa – preimenovati u Kvartalno praćenje i objavljivanje... Usvaja rok 4Q2012 – mislim da treba odmah, dakle 4Q2009 ili 1Q2010.

17. Analiza stanja propisa i prakse u vezi sa zaštitom prava potrošača širokopoj i tlk usluga ... Pozdravljam ovu akciju i moj predlog je razmisliti o učešću samih korisnika u ostvarivanju zaštite prava i artikulisanja potreba (neko telo, forum, komisija). Cilj ovog tela bi bio da artikulise probleme i u saradnji sa RATEL-om proba do poboljša zaštitu prava.

RATEL je u odnosu korisnika i operatora po pravilu arbitar i po tome stalno brine o zaštiti prava korisnika. To bi trebalo da je njegov redovni posao, a ne aktivnost koja će poboljšati razvoj BB.

14. i 18. Ove dve tačke podrazumevaju obrazovanje kadrova koji rade u državnim i opštinskim institucijama, čime se oni favorizuju u odnosu na građane. Obrazovanje u informatičkom smislu bi trebalo da bude deo sveopšte akcije popularizacije Interneta i prednosti širokopojasnog pristupa. Šta je sa širom popularizacijom Interneta i edukacijom stanovništva (npr. otvaranje Internet centara, reklamno-edukativni blokovi pre i posle Dnevnika na Javnom servisu i sl.) ?

Vrlo bitno u ovom procesu do 2012., u smislu podsticanja konkurencije i obezbeđenja uslova za razvoj tržišta tlk usluga, jeste: Definisane standardne ponude za veleprodaju kapaciteta, za interkonekciju, za raščlanjevanje lokalne petlje, kolokaciju opreme i zajedničko korišćenje TTK. Možda bi trebalo odrediti rokove i za ove dokumente, jer njihovo donošenje predstavlja realnu startnu tačku za širenje tržišta širokopojasnog pristupa i realizaciju cilja Strategije.

Nije predviđeno tj. **nema kontrolne funkcije** i periodičnih procena izvršavanja obaveza i ciljeva Strategije, a to je jako važno da Strategija i Akcioni plan ne ostanu „mrtvo slovo“ na papiru.

Predlog: Dodati u akcioni plan periodičnu kontrolu izvršenja aktivnosti iz Akcionog plana (MTID).

Prilog – Pojmovnik

Pojmove treba odvojiti proredom (malo su nepregledni u sadašnjem predlogu teksta)

Pojam „**poslednji kilometar**“ : zameniti pojmom „ lokalna petlja“ i izmeniti formulaciju jer je „centrala“ malo arhaičan izraz. **Predlog** : „fizički vod od terminalne tačke na strani korisnika do terminalne tačke na strani operatora elektronskih komunikacija“.

Pojam „**trio-usluga**“ nije primeren našoj tehničkoj terminologiji, možda je bolje „triling usluga“.

Pojam „**širokopojasni pristup**“ : nije u skladu sa definicijom datom u tekstu, a i ne sadrži suštinsku odrednicu stalni (always-on) pristup.

Želim Vam puno uspeha u daljem radu i realizaciji ciljeva Strategije !

S pozdravom,

Saša Stamenković, dipl.inž.

U Beogradu, 25.08.2009. godine